

6. Римський статут Міжнародного уголовного Суду. — Ст. 14 (1).
7. Ассамблея держав — учасників Римського статута Міжнародного уголовного суду. Доклад о діяльності Суду. Третя сесія Нью-Йорк 22 люля 2004. Док. ICC-ASP/3/10. — П. 53.
8. Официальный сайт Міжнародного уголовного суда [//www.icc-epi.int/pressrelease_details&id=33&l=en.html](http://www.icc-epi.int/pressrelease_details&id=33&l=en.html).
9. *Sadat L. N.* A First Look at the 1998 Rome Statute for a Permanent International Criminal Court: Jurisdiction, Definition of Crimes, Structure, and Referrals to the Court // *International Criminal Law* / M. C. Bassiouni (ed.). — Dobbs Ferry, NY, 1999. — P. 653–691; *Arsanjani M. H.* Reflections on the Jurisdiction and Trigger-Mechanism of the International Criminal Court // *Reflections on the International Criminal Court. Essays in Honour of Adriaan Bos* / Ed. by H. A. M. von Hebel, J. G. Lammers, J. Schukking. — Hague, 1999. — C. 58–60.
10. *Bos A.* The International Criminal Court: Recent Developments // *Reflections on the International Criminal Court. Essays in Honour of Adriaan Bos* / Ed. by H. A. M. von Hebel, J. G. Lammers, J. Schukking. — Hague, 1999. — P. 39.
11. *Akande D.* The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits // *Journal of International Criminal Justice*. — 2005. — Vol. 1, № 3. — P. 618–650.
12. *Deen-Racsmány Z.* The Nationality of the Offender and the Jurisdiction of the International Criminal Court // *American Journal of International Law*. — 2001. — Vol. 95, № 3. — P. 606–623; *Morris M.* High Crimes and Misconceptions: The ICC and Non-party States // *Law and Contemporary Problems*. — 2001. — Vol. 64, № 1. — P. 13–66; *Morris M.* The jurisdiction of the International Criminal Court over nationals of non-party states // *ILSA Journal of International and Comparative Law*. — 2000. — Vol. 6, № 2. — P. 363–369.
13. *Cassese A.* The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. — P. 161.
14. Римський статут Міжнародного уголовного Суду. — Ст. 15.
15. Официальный сайт Міжнародного уголовного суда http://www.icc-epi.int/pressrelease_details&id=33&l=en.html.

УДК 343.10

О. І. Коровайко

СУДОВІ ДОРУЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ПЕРЕВІРКИ ТА УТОЧНЕННЯ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ У ХОДІ СЛІДСТВА

Статтею 315¹ доповнено Кримінально-процесуальний кодекс законом від 21.06.2001 р., тобто дана норма є новелою у чинному кримінально-процесуальному законодавстві України.

Реалізація наданого законодавцем суду права давати доручення органу, що провадив досудове розслідування, про провадження окремих слідчих дій без необхідності направлення справи зі стадії судового розгляду на додаткове розслідування, дозволяє подолати невинуватий формалізм та бюрократизм, що мав місце в процедурі судового розгляду. Крім цього, реалізація такого права судом не тільки прискорює розгляд кримінальної справи, не допускає зайвої тяганини, зменшує судові витрати, але й фактично забезпечує право обвинуваченого (підсудного) на швидкий і об'єктивний розгляд його справи компетентним судом, зменшить кількість справ, які повертаються на додаткове розслідування в порядку ст. 281 КПК.

Важливим наслідком ефективної реалізації права суду давати доручення органу, що провадив розслідування, про провадження слідчих дій з метою перевірки й уточнення отриманих у судовому слідстві фактичних даних є також оперативність у поновленні порушених злочином прав і законних інтересів потерпілого.

Такий підхід законодавця є безумовно обґрунтованим та виправданим, але, на нашу думку, дана норма законодавства потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання.

Так ст. 315¹ КПК України, на наш погляд, має дуже широке тлумачення, оскільки частина перша даної статті передбачає можливість суду доручити органу, який провадив розслідування кримінальної справи, виконати певні слідчі дії з метою перевірки та уточнення фактичних даних, одержаних у ході судового слідства. Проте є незрозумілим, що саме законодавець мав на увазі під визначенням «певні», тобто на законодавчому рівні не встановлено, які саме слідчі дії допустимо проводити за дорученням суду в процесі розгляду кримінальної справи по суті, адже цілком зрозуміло, що не всі докази, які можуть бути отримані під час виконання таких судових доручень матимуть достовірний характер, оскільки ті чи інші докази можуть бути отримані лише на певній стадії кримінального процесу, зокрема при розслідуванні справи органами досудового слідства.

Як свідчить судова практика, далеко не всі слідчі дії можуть бути проведені за дорученням суду в ході судового слідства, а докази, отримані в процесі виконання таких доручень у багатьох випадках є сумнівними та суперечливими.

Наприклад, провадження таких слідчих дій, як огляд місця події, допит свідків — очевидців події, огляд речових доказів, огляд трупа, провадження освідування, доцільно проводити відразу ж після того, як стало відомо про злочин, тобто по «гарячих слідах», і тільки в цьому випадку добуті докази матимуть найвагомішу доказову силу.

Своєчасне провадження таких слідчих дій запобігатиме допущенню слідчих та судових помилок при оцінці тих чи інших доказів, оскільки перешкоджатиме, наприклад, подальшій зміні показань свідками-очевидцями події внаслідок впливу на них підсудного, його родичів, або навпаки — впливу потерпілого, псуванню речових доказів, тобто сприятиме найбільш об'єктивному та повному збиранню доказів, а згодом — їх дослідженню та оцінці судом.

Так, наприклад, чи може суд приймати як доказ протокол огляду місця дорожньо-транспортної пригоди, проведений з плином часу за дорученням суду, в процесі розгляду справи, якщо така слідча дія в ході досудового слідства не проводилася або така слідча дія була проведена з порушеннями?

Звісно, отриманий таким чином доказ не матиме такої доказової сили, яку б мав, якщо зазначена слідча дія проводилася своєчасно.

За таких обставин, на нашу думку, докази, одержані в процесі виконання органами досудового слідства судових доручень в порядку ст. 315¹ КПК, здебільшого, як свідчить судова практика, є такими, що підлягають сумніву. Так

цілком зрозуміло, що послідовність провадження слідчих дій, яка встановлена в чинному кримінально-процесуальному законодавстві від порушення кримінальної справи до складання обвинувального висновку, є не випадковою, оскільки кожній слідчій дії відповідає свій час. Наприклад, якщо органами досудового слідства не проводився огляд місця події, що сталася внаслідок наїзду автомобіля підозрюваного (обвинуваченого) на пішохода в якнайменш короткий час після події, коли наявні певні погодні умови (певна пора року, туман тощо), то очевидно, що провадження такої слідчої дії під час судового розгляду справи виявляється дуже проблематичним, оскільки, як правило, спливає багато часу від дня пригоди, не всі очевидці можуть з'явитися для провадження огляду місця події або виникають інші чинники, які перешкоджають якісному провадженню певної слідчої дії. Аналогічні проблеми виникають при необхідності відтворення обстановки та обставин події, огляду предметів та знарядь злочину, тощо. І, як вказує судова практика, такі випадки є непоодинокими.

Так гр. Л-ий органами досудового слідства обвинувачувався в тому, що 17.12.2002 р. близько 20.30 годин, керуючи власним автомобілем марки ВАЗ 21013, скоїв наїзд на пішохода О-ко, який від одержаних у результаті наїзду тілесних ушкоджень помер в той же день у лікарні, тобто у вчиненні злочину, передбаченого ст. 286 ч. 2 КК України. При розгляді кримінальної справи по суті в судовому засіданні виникла необхідність провадження повторного відтворення обстановки та обставин події — дорожньо-транспортної пригоди, оскільки під час досудового слідства така слідча дія була проведена з порушенням порядку визначення видимості пішохода, у протоколі відтворення обстановки та обставин події допущено виправлення величини відстані від передньої частини автомобіля до статиста, відомостей про статиста та його підпису в протоколі не зазначено.

З таких підстав, постановою суду від 09.06.2003 р. було доручено слідчому Новокаховського МВ УМВС України в Херсонській області повторно провести відтворення обстановки та обставин дорожньо-транспортної пригоди, що сталася 17.12.2002 р. внаслідок наїзду автомобіля марки ВАЗ 21013, яким керував Л-ий, на гр. О-ко.

Указана слідча дія за дорученням суду була проведена повторно, протокол відтворення обстановки та обставин події долучено до матеріалів кримінальної справи.

Проте у своєму вирокі від 12.09.2003 р. суд зазначив, що факти, викладені в протоколі відтворення обстановки та обставин події від 18.08.2003 р., яке відбулося за дорученням суду, суд не прийняв до уваги, оскільки вказана слідча дія була проведена з порушеннями вимог чинного законодавства, містить суперечливі відомості щодо фактичних обставин дорожньо-транспортної пригоди.

Таким чином унаслідок проблематичності проведення відтворення обстановки та обставин події у зв'язку із плином часу, судові доручення дієвих результатів не дало і лише сприяло зайвій тяганині при розгляді справи.

За таких обставин перед суддею постає питання щодо допустимості доказів, здобутих під час виконання судових доручень, у ситуаціях, коли від події злочину до судового розгляду справи та виконання певної слідчої дії в порядку судового доручення проходить багато часу, що в багатьох випадках дає підсудному змогу змінити свідчення, а іноді — домовитися зі свідками про зміну показань.

На нашу думку, норму ст. 315¹ КПК України допустимо застосовувати судами лише у виняткових випадках — наприклад, за наявності сумнівів щодо правильності раніше проведених слідчих дій або проведення таких дій для уточнення тих доказів, які отримані під час розслідування при проведенні досудового слідства.

З огляду на сказане нагадуємо, що відповідні судово-слідчі дії суд здійснює тільки за участю сторін (допит підсудного — ст. 300, допит свідка — ст. ст. 303, 304, 307, допит потерпілого — ст. 308, пред'явлення для впізнання — ст. 309, провадження експертизи — ст. ст. 310, 312, допит експерта — ст. 311, огляд речових доказів — ст. 314, огляд місця події — ст. 315), то предметом судового доручення можуть бути не всі слідчі дії, які названі в чинному КПК, а лише ті з них, які суд за певних підстав позбавлений можливості провести в стадії судового розгляду. Це: відтворення обстановки і обставин події — ст. 194, освідчування — ст. 193, обшук і виїмка — гл. 16; накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку — ст. 187, огляд і виїмка кореспонденції та дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку — ст. 187¹, ексгумація і огляд трупа — ст. 192.

Оперативно-розшукові заходи до слідчих дій не належать і згідно зі ст. 103 КПК вжиття таких заходів належить до повноважень органів дізнання.

Проте в судовій практиці досить часто в ході судового розгляду справи виникає необхідність проведення оперативно-розшукових заходів.

На цей випадок суд законодавчо позбавлений можливості доручити органу дізнання провести відповідні оперативно-розшукові заходи в ході судового розгляду справи, спираючись при цьому на ст. 315¹. Але КПК (ч. 3 ст. 66), все ж надає змогу суду направляти такі доручення підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проведення оперативно-розшукових заходів або застосування заходів для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами по справі.

По кримінальній справі щодо Б., який органами досудового слідства обвинувачувався у вчиненні злочину, передбаченого ст. 102 КК України (в редакції 1960 р.), у ході судового розгляду зазначеної справи підсудний показав, що тілесні ушкодження потерпілій С. не заподіював, вона, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у розмові з ним невдало повернулася і внаслідок того, що була на високих каблуках, зачепилася за бордюр та впала, унаслідок чого отримала середньої тяжкості тілесні ушкодження. Свідки Л. та К. в судовому засіданні показання, дані на досудовому слідстві не підтвердили, пояснивши, що показання давали за проханням потерпілої, яка відчувала до підсудного неприязнь, а насправді підсудний потерпілу не штовхав, вона впала сама, оскільки перебувала в нетверезому стані.

Оскільки потерпіла в судове засідання не з'являлася, судом направлено доручення органу дізнання про необхідність установити оперативно-розшуковими заходами дійсне місце перебування потерпілої С., що і було виконано, і суд мав змогу поставити вирок без повернення справи на додаткове розслідування.

Таким чином, на нашу думку, ст. 315¹ КПК України має бути більш регламентованою та деталізованою. Зокрема, доцільно було б на законодавчому рівні вказати перелік таких слідчих дій, допустимість провадження яких в ході судового слідства не суперечитиме основним принципам кримінального судочинства щодо створення необхідних умов для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав та встановлення в справі об'єктивної істини, доповнивши вказану норму переліком слідчих дій та закріпивши саме в ній процесуальну можливість суду в порядку ст. 315¹ КПК із стадії судового слідства направлення відповідних судових доручень органами дізнання для проведення певних оперативно-розшукових заходів, необхідних для повного, всебічного та об'єктивного розгляду кримінальної справи по суті.

Рішення про направлення судового доручення оформляються мотивованою ухвалою чи постановою. При цьому обов'язково зазначається не тільки слідча дія або оперативно-розшуковий захід, проведення яких суд (суддя) визнав необхідними, але й ті обставини, для перевірки і уточнення яких були потрібні відповідні слідчі дії чи оперативно-розшукові заходи. У судовому дорученні встановлюється також строк його виконання.

Процедура всіх слідчих дій, провадження яких здійснюється в межах отриманого судового доручення, повинні відповідати вимогам кримінально-процесуального закону, що викладені в гл. 11–18 КПК.

Після закінчення слідчої дії, що виконувалася в порядку ст. 315¹ КПК, протокол та інші отримані докази, матеріали оперативно-розшукових заходів (ч. 3 ст. 66 КПК) передаються органами, які реалізовували судові доручення, суду, що дав таке доручення. У свою чергу суд (суддя) своєю ухвалою (постановою) приєднує отримані матеріали до кримінальної справи.

Відповідно до вимог безпосередності і усності судового розгляду (ст. 257 КПК), отримані від органу, який виконував доручення, протокол слідчої дії та інші докази і матеріали досліджуються в судовому засіданні з дотриманням правил, що викладені в ст. ст. 313, 314 КПК.